

Motywy używania nowych substancji psychoaktywnych w trzech grupach użytkowników: rekreacyjnych, zmarginalizowanych i aktywnych w internecie

Motives for using new psychoactive substances in three groups of Polish users: nightlife, marginalised and active on the Internet

Łukasz Wieczorek, Katarzyna Dąbrowska, Michał Bujalski

Instytut Psychiatrii i Neurologii
Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami

Summary

Aim. The aim of this article is to present the motives for using new psychoactive substances (NPS) among users in Poland and to evaluate the relationships between motives and consumption of different types of NPS.

Methods. The fieldwork was conducted in four locations: in Warsaw, Krakow, Poznan, and Tricity. The study involved a total of 596 users of new psychoactive substances. Among them were: nightlife users, using NPS recreationally ($N = 172$), socially marginalised users ($N = 86$) and users active on the internet ($N = 338$). The technique used in the study was a self-filled questionnaire.

Results. As assessed by all respondents, enhancement of mood was the most frequently indicated motive for using NPS. Among nightlife users, the NPS were most often used for the purpose of having more fun at parties. Among the marginalised users, the most common motive for using the new psychoactive substances was the desire to get intoxicated, which is a motive belonging to the group of motives related to enhancement. In the group of people active on the Internet, the most common motives for using these substances were those related to expansion.

Conclusions. Identifying motives for using new psychoactive substances may contribute to reducing the use of NPS. The recreational and marginalised users have different motives for using substances. The same conclusion applies to the use of the individual NPS. The motives of using them vary. Thus, preventive, educational and therapeutic programs should be judiciously adapted to the needs of the users as well as to the kind of substances they use.

Słowa kluczowe: nowe substancje psychoaktywne, motywy używania, zdrowie

Key words: new psychoactive substances, motives of use, health

Wstęp

Pojawienie się nowych substancji psychoaktywnych (NSP) znacząco wpłynęło na rynek narkotyków [1–5]. Popularność nowych środków może wynikać z ich dość łatwej dostępności (np. przez zakup w internecie), relatywnie niskiej ceny, profilu bezpieczeństwa lub ich statusu prawnego, który sytuuje je na styku substancji legalnych i nielegalnych [6]. Ponadto NSP bardzo się rozpowszechniły i przyciągnęły wielu użytkowników, kiedy spadała dostępność i jakość tradycyjnych narkotyków, takich jak kokaina czy heroina [7].

Jest niewiele badań prezentujących rozpowszechnienie używania nowych substancji psychoaktywnych w populacji generalnej [8]. Szacunkowe dane z krajów europejskich pokazują, że w czasie ostatnich 12 miesięcy przed pomiarem w grupie osób w wieku 15–34 lat wahało się ono od 0,1% w Norwegii do 3,2% w Holandii [9]. W Polsce rozpowszechnienie NSP było na poziomie 2,2% w wypadku używania tego rodzaju środków kiedykolwiek w życiu i 0,5% w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem [10–12]. Wyższe odsetki obserwuje się w specyficznych subpopulacjach użytkowników substancji psychoaktywnych. Badania australijskie prowadzone wśród osób korzystających ze stymulantów pokazały wysokie rozpowszechnienie stosowania mefedronu (między 19% a 23%) w ciągu całego życia. Co dziesiąty badany używał metylonu, a co dwudziesty MDPV [13]. W badaniach amerykańskich prowadzonych wśród osób aktywnych na imprezach zaobserwowano, że 8,2% klubowiczów sięga po syntetyczne kannabinoidy. Z kolei w Holandii doświadczenia z 2C-B ma 19% klubowiczów, 15% z 4-FA, natomiast 9% z mefedronem [8, 14]. W Szkocji 59% użytkowników zmarginalizowanych społecznie używało NSP w ciągu całego życia [15].

Zrozumienie powodów lub motywów, dla których ludzie angażują się w stosowanie nowych substancji psychoaktywnych, jest niezbędne do ograniczenia ich używania i ograniczenia szkód, jakie ich stosowanie może spowodować. Podobnie jak w wypadku innych legalnych substancji psychologiczne motywy sięgania po NSP mogą przechylać szalę przy podejmowaniu decyzji o ich przyjmowaniu bądź nie. Niewiele jest badań, które identyfikują motywy używania nowych substancji psychoaktywnych, niezbędne jest więc pogłębienie dotychczasowej wiedzy w celu ich zrozumienia [16, 17]. Z dotychczas prowadzonych badań międzynarodowych wynika, że główne motywy korzystania z nowych substancji psychoaktywnych to ciekawość, chęć odczuwania przyjemności i poprawa relacji społecznych – podobne wyrażane są w stosunku do klasycznych narkotyków [18, 19]. Badania skoncentrowane na okolicznościach stosowania nowych substancji psychoaktywnych pokazują, że ich status prawny, który sprawia, że są substancjami legalnymi, łatwa dostępność, niska cena oraz postrzegana wysoka czystość mogą odgrywać istotną rolę przy podejmowaniu decyzji o ich przyjmowaniu [20, 21]. Badania nad motywami używania NSP prowadzone w Polsce ujawniły, że użytkownicy sięgają po nie głównie w celu tworzenia więzi społecznych, większej otwartości na innych, odurzania się oraz dla relaksu. W ocenie części respondentów NSP stosuje się po to, aby „nadażyć” za rzeczywistością, zniwelować lęk bądź obniżyć poziom stresu. Substancje halucynogenne pomagały zmienić postrzeganie rzeczywistości. Legalność oraz ocena właściwości

uzależniających nie były motywami, dla których nowe substancje psychoaktywne były przyjmowane przez polskich użytkowników [22].

Celem artykułu jest przedstawienie motywów używania nowych substancji psychoaktywnych (NSP) przez użytkowników w Polsce oraz ocena związków między tymi motywami a stosowaniem różnych typów NSP.

Material i metody

Material badawczy został zebrany w ramach międzynarodowego projektu naukowego NPS-T (*New Psychoactive Substances: transnational project on different user groups, user characteristics, extent and patterns of use, market dynamics, and best practices in prevention*), realizowanego w 6 krajach europejskich: w Holandii, Irlandii, Niemczech, Portugalii, na Węgrzech i w Polsce. Finansowanie badania zostało zapewnione ze środków Komisji Europejskiej (DG HOME) oraz polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Szczegółowa metodologia badania oraz omówienie wyzwań, jakie się pojawiły w związku z realizacją projektu, głównie badań terenowych, zostały przedstawione w artykule Korfa i wsp. [17]. Opis badań zrealizowanych w Polsce zamieszczono w artykule Wieczorka i wsp. [23]. Wyniki zaprezentowane poniżej pochodzą z badań terenowych prowadzonych w Polsce.

Dobór próby

Badania terenowe prowadzone były w okresie od czerwca do sierpnia 2016 roku w czterech lokalizacjach: w Warszawie, Krakowie, Poznaniu i Trójmieście. Do realizacji badań zaangażowano doświadczonych streetworkerów i partyworkerów, co pozwoliło na zebranie rzetelnych danych. W badaniu wzięło udział łącznie 596 użytkowników nowych substancji psychoaktywnych. Wśród nich znaleźli się uczestnicy imprez używający NSP rekreacyjnie ($N = 172$), użytkownicy zmarginalizowani ($N = 86$) oraz użytkownicy aktywni w internecie ($N = 338$).

Przyjęte kryteria włączenia do badania dla wszystkich respondentów to: (1) aktualne używanie NSP zdefiniowane jako używanie przynajmniej raz w ciągu ostatnich 12 miesięcy; (2) przebywanie w kraju uczestniczącym w projekcie; (3) pełnoletność.

Uczestnicy imprez byli rekrutowani podczas imprez w klubach, na festiwalach muzycznych itp. bądź z wykorzystaniem metody kuli śniegowej, kiedy to osoba badana wskazuje potencjalnych respondentów. Używali oni omawianych substancji rekreacyjnie. Kwestionariusz wypełniali osobiście, w asyście ankietera, który miał dbać o kompletność wypełnienia kwestionariusza. Użytkownicy zmarginalizowani społecznie rekrutowani byli na ulicy lub za pośrednictwem placówek opiekuńczych, leczniczych i pomocy społecznej. Także w tym wypadku streetworkerzy wykorzystywali metodę kuli śniegowej. Użytkownicy zmarginalizowani zostali określani jako problemowi użytkownicy substancji psychoaktywnych. Oni także sami wypełniali kwestionariusz w asyście ankietera. Natomiast użytkownicy NSP aktywni w internecie byli rekrutowani za pomocą wiadomości internetowych, serwisów społecznościowych i forów internetowych poświęconych tematyce narkotyków. Uczestnicy ci wypełniali

wyłącznie kwestionariusz online zamieszczony na zabezpieczonej stronie internetowej projektu NPS-T.

Charakterystyka socjodemograficzna użytkowników NSP

We wszystkich grupach badanych przeważali mężczyźni (tab. 1). Najwięcej kobiet odnotowano wśród uczestników imprez używających NSP rekreacyjnie (33,3%), natomiast najmniej – wśród użytkowników NSP aktywnych w internecie (12,7%). Średnia wieku uczestników imprez używających NSP rekreacyjnie wynosiła 24,8 roku, a użytkowników zmarginalizowanych 33,2 roku. Osoby aktywne w internecie stanowiły najmłodszą frakcję respondentów – średni wiek 23,4 roku. Zdecydowana większość uczestników imprez i osób zmarginalizowanych zamieszkiwała duże miasta powyżej 100 000 mieszkańców. Z kolei w grupie osób aktywnych w internecie ponad 35% użytkowników zamieszkiwało małe miejscowości, nieprzekraczające 50 000 mieszkańców.

Sytuacja mieszkaniowa respondentów różniła się w poszczególnych grupach. Około połowa uczestników imprez (48,8%) i ponad jedna czwarta (26,2%) z grupy osób aktywnych w internecie zamieszkiwało w wynajętym mieszkaniu. Z rodzicami mieszkał co czwarty (26,2%) użytkownik rekreacyjny będący uczestnikiem imprez oraz co drugi (56,6%) aktywny w internecie. Z kolei 40% respondentów zmarginalizowanych zamieszkiwało w ośrodkach opieki stacjonarnej bądź w schroniskach dla bezdomnych.

Ponad połowa użytkowników rekreacyjnych i zmarginalizowanych (odpowiednio 50,9% i 53%) oraz dwie trzecie (60,2%) aktywnych w internecie miało wykształcenie średnie. Najwyższy odsetek respondentów posiadających wykształcenie wyższe odnotowano wśród uczestników imprez (41%), trochę niższy wśród osób aktywnych w internecie (25,2%), najniższy zaś wśród osób zmarginalizowanych społecznie, gdzie wykształceniem wyższym wykazało się niecałe 4% respondentów. W tej grupie najczęściej było osób z wykształceniem podstawowym (43,4%).

Sytuacja zawodowa uczestników imprez i osób aktywnych w internecie była podobna – około jednej trzeciej respondentów z każdej grupy uczyło się bądź pracowało na pełny etat. Natomiast wśród osób zmarginalizowanych ponad 80% stanowiły osoby pozostające na rencie, zasiłku socjalnym, zasiłku dla bezrobotnych lub było bez pracy.

Tabela 1. Charakterystyka socjodemograficzna użytkowników NSP

| Zmienna | | Uczestnicy imprez (N = 172) | | Zmarginalizowani (N = 86) | | Aktywni w internecie (N = 338) | | Istotność statystyczna (χ^2) |
|---------|-----------|-----------------------------|-----|---------------------------|----|--------------------------------|-----|-------------------------------------|
| | | % | N | % | N | % | N | |
| Płeć | Mężczyzna | 66,7% | 114 | 79,1% | 68 | 87,3% | 290 | 0,000 |
| | Kobieta | 33,3% | 57 | 20,9% | 18 | 12,7% | 42 | |

dalszy ciąg tabeli na następnej stronie

| | | | | | | | | |
|-----------------------|---|-------|-----|-------|----|-------|-----|-------|
| Wiek | 18–24 lata | 56,1% | 96 | 25,6% | 22 | 70,1% | 237 | 0,000 |
| | 25–34 lata | 39,8% | 68 | 29,1% | 25 | 26,6% | 90 | |
| | 35 i więcej | 4,1% | 7 | 35,4% | 39 | 3,3% | 11 | |
| Wielkość miejscowości | Małe miasto (do 50 000 mieszkańców) | 12,3% | 21 | 14,0% | 12 | 35,5% | 116 | 0,000 |
| | Średnie miasto (50 000–100 000 mieszkańców) | 13,5% | 23 | 18,6% | 16 | 15,3% | 50 | |
| | Duże miasto (powyżej 100 000 mieszkańców) | 74,3% | 127 | 67,4% | 58 | 49,2% | 161 | |
| Miejsce zamieszkania | Własne mieszkanie | 20,3% | 35 | 6,8% | 5 | 16,0% | 52 | 0,000 |
| | Wynajęte mieszkanie lub pokój | 48,8% | 84 | 11% | 8 | 26,2% | 85 | |
| | U rodziców/rodziny | 26,2% | 45 | 23,2% | 17 | 56,6% | 184 | |
| | W ośrodku opieki stacjonarnej | 1,7% | 3 | 15,1% | 11 | 0,0% | 0 | |
| | Schronisko dla bezdomnych/ hostel | 0,0% | 0 | 31,5% | 23 | 0,0% | 0 | |
| | Inne | 2,9% | 5 | 12,3% | 9 | 1,2% | 4 | |
| Wykształcenie | Brak lub podstawowe | 8,2% | 14 | 43,4% | 36 | 14,7% | 49 | 0,000 |
| | Średnie | 50,9% | 87 | 53,0% | 44 | 60,2% | 201 | |
| | Wyższe | 41% | 70 | 3,6% | 3 | 25,2% | 84 | |
| Sytuacja zawodowa | Uczeń/student | 31,0% | 53 | 3,6% | 3 | 33,3% | 111 | 0,000 |
| | Zatrudnienie na pełny etat | 36,8% | 63 | 3,6% | 3 | 30,9% | 103 | |
| | Zatrudnienie na niepełny etat/ dorywczo | 18,7% | 32 | 8,4% | 7 | 13,2% | 44 | |
| | Samozatrudniony | 8,2% | 14 | 1,2% | 1 | 7,8% | 26 | |
| | Na rencie/zasiłku/ zasiłku dla bezrobotnych | 0,6% | 1 | 30,1% | 25 | 1,8% | 6 | |
| | Bezrobotny | 4,7% | 8 | 53,0% | 44 | 11,4% | 38 | |
| | Inne | 0,0% | 0 | 0,0% | 0 | 1,5% | 5 | |

Narzędzie badawcze

Narzędziem wykorzystanym w badaniu był kwestionariusz przygotowany pierwotnie w języku angielskim, a następnie przetłumaczony na inne języki. Szczegółowy opis kwestionariusza znajduje się w artykule Wieczorka i wsp. [23]. W tym miejscu przytaczamy jedynie dane z sekcji poświęconej motywom używania nowych substancji psychoaktywnych oraz z sekcji dotyczącej używania substancji.

Pytanie o motyw używania NSP zostało skonstruowane z wykorzystaniem skali *Pomiaru motywów używania marihuany (Marijuana Motives Measure)* [24, 25]. Na potrzeby niniejszego badania dodano 6 pozycji poruszających kwestię motywacji używania NSP. Posłużono się pięciostopniową skalą odpowiedzi: „prawie nigdy/nigdy”, „czasami”, „w połowie przypadków”, „bardzo często”, „prawie zawsze/zawsze”. W sumie pytanie o motyw zawierało 30 zmiennych podzielonych na kategorie. Pierwsza kategoria to poprawa samopoczucia, wzmocnienie, uwydatnienie, np. wzmocnienie pozytywnego wpływu substancji na użytkownika, nasilenie doświadczeń wynikających z użycia substancji. Znalazły się tu stwierdzenia: „ponieważ daje mi to przyjemne uczucie”; „ponieważ lubię to uczucie”; „ponieważ jest to dobra zabawa”; „żeby się odurzyć”; „bo to jest ekscytujące”.

Druga kategoria została określona jako kontakty społeczne, kiedy użyciu substancji towarzyszy większa towarzyskość i chęć nawiązywania relacji społecznych. Znalazły się tu następujące propozycje opisujące ten wymiar: „ponieważ pomaga mi to dobrze się bawić podczas imprezy”; „ponieważ sprawia to, że spotkania z ludźmi są bardziej rozrywkowe”; „ponieważ dzięki nim można się lepiej bawić podczas imprez”; „żeby stać się bardziej otwartą/otwartym na ludzi”; „żeby świętować szczególne okazje z przyjaciółmi”; „ponieważ czuję się bardziej pewna/pewny siebie”.

Kolejną kategorią motywów używania substancji psychoaktywnych jest konformizm, np. chęć uniknięcia odrzucenia przez rówieśników. Pojawiły się tu trzy stwierdzenia: „żeby być lubianą/lubianym”; „żeby lepiej czuć się w grupie” i „żeby nie czuć się pominiętą/pominiętym”.

Czwartą kategorią jest radzenie sobie z negatywnymi stanami czy trudnymi emocjami. Wśród stwierdzeń opisujących ten wymiar znalazły się takie sformułowania, jak: „żeby zapomnieć o moich zmartwieniach”; „żeby zapomnieć o swoich problemach”; „ponieważ to mi pomaga”; „kiedy czuję się przygnębiony lub zdenerwowany” oraz „żeby podnieść się na duchu, kiedy jestem w złym nastroju”.

Piątą kategorią motywów jest rozwój, który odnosił się do potencjału substancji do poszerzenia wiedzy o sobie samym i własnym funkcjonowaniu. Znalazły się tutaj stwierdzenia: „żeby poszerzyć swoją świadomość”; „żeby zrozumieć rzeczy z innej strony”; „żeby być bardziej otwartą/otwartym na doświadczenia”; „żeby lepiej poznać samego siebie” oraz „ponieważ pomaga mi to być bardziej kreatywną/kreatywnym i oryginalną/oryginalnym”.

Ostatnią kategorią skali była rutyna, np. używanie substancji z powodu znudzenia. Znalazły się tu motywów takie jak używanie substancji „z nudów” i stwierdzenie: „taki mam nawyk”.

Dodatkowe stwierdzenia, które uzupełniły skalę na potrzeby naszego badania, odnosiły się do takich motywów jak: „niska jakość tradycyjnych narkotyków”, „atrak-

cyjna cena”, „domniemana legalność”, „oczekiwanie innych lub nowych doświadczeń odnośnie do efektów używania substancji”, „trudne do wykrycia” oraz „słaba dostępność innych (tradycyjnych) narkotyków”.

Pytania o rozpowszechnienie używania nowych substancji psychoaktywnych dotyczyły używania mieszanek ziołowych (np. „Spice”), syntetycznych kannabinoidów (w czystej postaci), stymulantów sprzedawanych pod nazwami handlowymi (tzw. *bath salts*), stymulantów/empatogenów/nootropów w czystej postaci (np. Mefedron, MDPV, alfa-PVP), psychodelików (np. NBOMe-x, 2C-x), dysocjantów (np. metoksetamina – MXE) oraz innych NSP. Respondenci wybierali odpowiedzi na czterostopniowej skali: „Nigdy”, „Tak, ale nie w ostatnich 12 miesiącach”, „Tak, w ciągu ostatnich 12 miesięcy, ale nie w ciągu ostatnich 30 dni”, „Tak, w ciągu ostatnich 30 dni”.

Kwestionariusz został przygotowany w wersji papierowej do wypełnienia twarzą w twarz oraz w wersji elektronicznej.

Analiza danych

Do analizy danych wykorzystywano oprogramowanie SPSS 21. W pierwszym kroku analizie poddano rozkład wartości zmiennych wyjaśniających do modelu regresji logistycznej, obejmujących cechy socjodemograficzne, takie jak: płeć, wiek, wykształcenie i grupa użytkowników. W kolejnym kroku przeprowadzono eksploracyjną analizę czynnikową z rotacją prostą oblimum w celu agregacji i wyłonienia typów motywów sięgania po NSP. W jej wyniku uzyskano sześć typów czynników, o wartościach własnych większych niż 1 i całkowitej wyjaśnionej wariancji powyżej poziomu 60%. Za czynniki należące do każdego z typów motywów uznawano ładunki o wartości większej niż 0,40 na macierzy struktury. W ostatnim kroku stworzono model regresji logistycznej w celu ustalenia związków między poszczególnymi grupami motywów i zmiennymi socjodemograficznymi a używaniem NSP. Ocena wpływu motywów została dokonana przez dodanie ocen ładunków czynnikowych do modelu regresji logistycznej. Zmienną wynikową było używanie danego typu NSP w ciągu ostatniego roku. Do modelu włączono również trzy zmienne demograficzne w celu kontroli ich wpływu na zmienną wynikową, były to: wiek (wyrażony w latach), wykształcenie, grupa użytkowników NSP.

Kwestie etyczne

Komisja Bioetyczna działająca w Instytucie Psychiatrii i Neurologii (Warszawa, Polska) wydała pozytywną opinię o realizacji projektu badawczego (ref. 11/2016). Respondenci zostali zapewnieni o dobrowolności udziału w badaniu. Przed jego rozpoczęciem badanym przedstawiano informacje o badaniu wraz z zapewnieniem o jego anonimowości, podawano cele badania, szacowany czas wypełnienia kwestionariusza oraz dane kontaktowe do badaczy. Warunkiem uczestnictwa było wyrażenie świadomej zgody. Oświadczenie o jej uzyskaniu było podpisywane przez ankietera w obecności osoby badanej. Kwestionariusze były oznaczane jedynie numerem, dane osobowe nie były zbierane. Respondenci nie otrzymywali gratyfikacji finansowej za udział w badaniu.

Wyniki

Motywy używania nowych substancji psychoaktywnych

Wśród ogółu respondentów jako motywy używania nowych substancji psychoaktywnych najczęściej wskazywane były następujące sformułowania: „ponieważ lubię to uczucie” (61,3%), „ponieważ daje mi to przyjemne uczucie” (58,5%) oraz traktowanie ich używania jako dobrej zabawy (49,1%). Wszystkie te motywy wpisują się w grupę odnoszącą się do poprawy samopoczucia związanej z używaniem NSP. Wśród najrzadziej wskazywanych motywów przez wszystkich respondentów było ich używanie, aby być lubianym (5,2%) oraz aby nie czuć się pominiętym (5,5%) (motywy przypisane do grupy związanej z konformizmem). Dla co dziesiątego respondenta (11,9%) ważne było, że NSP są trudne do wykrycia.

Motywacja do używania nowych substancji psychoaktywnych przez respondentów rekrutujących się z różnych grup, w których prowadzono badanie, okazała się zróżnicowana. Dla ponad połowy respondentów używających NSP rekreacyjnie najważniejsza była chęć dobrej zabawy (61,2%), doświadczania przyjemnych uczuć związanych z używaniem omawianych substancji (55,6%). NSP pomagały dobrze się bawić podczas imprez (55,3%), były stosowane, ponieważ użytkownicy lubili uczucie po ich zażyciu (54,1%) i dzięki NSP mogli się lepiej bawić podczas imprez (50,0%). Dla co trzeciego respondenta z grupy uczestników imprez motywem do korzystania z NSP było to, że jest to ekscytujące (35,9%), spotkania są bardziej rozrywkowe (34,9%), użytkownicy osiągają efekt odurzenia się (32,1%), ich oczekiwanie innych lub nowych doświadczeń związanych ze stosowaniem omawianych substancji jest zrealizowane (30,2%). Motywy te pochodzą z dwóch kategorii – z grupy motywów przyczyniających się do poprawy samopoczucia oraz mających wpływ na kontakty społeczne, z wyjątkiem chęci odczuwania innych lub nowych doświadczeń wynikających z używania substancji, który to motyw należał do grupy motywów dodanych na potrzeby badania. Najrzadziej (2%) wymienianym przez uczestników imprez powodem sięgania po NSP była trudność ich wykrycia. Innymi dość rzadkimi motywami były słaba dostępność tradycyjnych narkotyków (2,4%) oraz obawa przed pominięciem przez innych (3,7%). Mało istotne okazały się również domniemana legalność NSP (4,3%), niska jakość tradycyjnych narkotyków (4,8%) oraz chęć bycia lubianą/lubianym (4,7%). Motywy najrzadziej wymieniane przez respondentów z grupy uczestników imprez związane są z konformizmem, a pozostałe cztery są stwierdzeniami dodanymi na potrzeby badania.

Dla ponad połowy respondentów z grupy osób zmarginalizowanych najważniejszymi motywami przyjmowania nowych substancji psychoaktywnych były te z grupy poprawy samopoczucia i radzenia sobie – najczęściej ze względu na płynącą z tego przyjemność (blisko dwie trzecie respondentów wskazało na sformułowanie: „ponieważ lubię to uczucie”), a fakt, że daje to przyjemne uczucie, był istotny dla 57,7% osób z tej grupy. Dla ponad 51% respondentów natomiast ważne było, żeby zapomnieć o swoich problemach oraz aby podnieść się na duchu, kiedy byli w złym nastroju. Wśród najmniej istotnych motywów używania nowych substancji psychoaktywnych przez osoby zmarginalizowane znalazły się: aby lepiej poznać samego siebie (6,3%), z powodu ceny (8,4%) oraz aby być lubianym (8,9%).

Najważniejsze motywy używania NSP dla osób aktywnych w internecie były jeszcze inne niż te, które były istotne dla uczestników imprez i osób zmarginalizowanych. Najczęściej wskazywali na powód: „ponieważ lubię to uczucie” (64,5%), nieznacznie mniej – ponieważ dawało im to przyjemne uczucie (60,2%) oraz w celu dobrej zabawy (46,3%). Sformułowania te są związane z grupą motywów odnoszących się do poprawy samopoczucia. Najmniej rozpowszechnione zaś okazały się motywy: żeby nie czuć się pominiętym (4,3%), żeby być lubianym (5,2%), ponieważ są trudne do wykrycia (13,1%). Dwa pierwsze motywy zaliczają się do grupy związanej z konformizmem.

Tabela 2. Motywy używania nowych substancji psychoaktywnych

| Grupy motywów i motywy | Uczestnicy imprez (N = 172) | | Zmarginalizowani (N = 86) | | Aktywni w internecie (N = 338) | | Ogółem (N = 596) | | Istotność statystyczna testu Chi ² |
|---|-----------------------------|------|---------------------------|------|--------------------------------|------|------------------|------|---|
| | N | % | N | % | N | % | N | % | |
| Ponieważ lubię to uczucie | 92 | 54,1 | 52 | 63,4 | 213 | 64,5 | 357 | 61,3 | 0,070* |
| Ponieważ daje mi to przyjemne uczucie | 95 | 55,6 | 48 | 57,8 | 200 | 60,2 | 343 | 58,5 | 0,594 |
| Ponieważ jest to dobra zabawa | 104 | 61,2 | 29 | 34,9 | 152 | 46,3 | 285 | 49,1 | 0,000* |
| Ponieważ pomagają mi to dobrze się bawić podczas imprezy | 94 | 55,3 | 17 | 21,3 | 124 | 37,6 | 235 | 40,5 | 0,000* |
| Żeby stać się bardziej otwartą/otwartym na ludzi | 39 | 22,9 | 15 | 18,5 | 92 | 27,8 | 146 | 25,1 | 0,168 |
| Ponieważ sprawia to, że spotkania z ludźmi są bardziej rozrywkowe | 59 | 34,9 | 11 | 13,9 | 91 | 27,5 | 161 | 27,8 | 0,003* |
| Ponieważ dzięki nim można się lepiej bawić podczas imprez | 84 | 50,0 | 15 | 18,5 | 109 | 32,9 | 208 | 35,9 | 0,000* |
| Ponieważ czuję się bardziej pewna/pewny siebie | 30 | 17,9 | 19 | 23,5 | 62 | 19,0 | 111 | 19,3 | 0,563 |
| Żeby świętować szczególne okazje z przyjaciółmi | 38 | 22,6 | 16 | 19,8 | 83 | 25,2 | 137 | 23,7 | 0,551 |
| Żeby być lubianą/lubianym | 8 | 4,7 | 7 | 8,9 | 30 | 5,2 | 30 | 5,2 | 0,287 |
| Żeby lepiej czuć się w grupie | 25 | 14,7 | 16 | 19,8 | 50 | 15,2 | 91 | 15,7 | 0,550 |
| Żeby zapomnieć o moich zmartwieniach | 24 | 14,1 | 35 | 44,3 | 53 | 16,0 | 112 | 19,3 | 0,000* |

dalszy ciąg tabeli na następnej stronie

| | | | | | | | | | |
|--|----|------|----|------|-----|------|-----|------|--------|
| Żeby podnieść się na duchu, kiedy jestem w złym nastroju | 23 | 13,4 | 41 | 51,3 | 60 | 18,1 | 124 | 21,3 | 0,000* |
| Żeby zapomnieć o swoich problemach | 24 | 14,0 | 41 | 51,3 | 54 | 16,3 | 119 | 20,4 | 0,000* |
| Ponieważ to mi pomaga, kiedy czuję się przygnębiona/ przygnębiony lub zdenerwowana/ zdenerwowany | 28 | 16,4 | 35 | 43,8 | 70 | 21,3 | 133 | 23,0 | 0,000* |
| Żeby lepiej poznać samego siebie | 21 | 12,4 | 5 | 6,3 | 112 | 34,0 | 138 | 23,9 | 0,000* |
| Żeby poszerzyć swoją świadomość | 24 | 14,3 | 9 | 11,4 | 131 | 39,9 | 164 | 28,5 | 0,000* |
| Ponieważ pomaga mi to być bardziej kreatywną/ kreatywnym i oryginalną/ oryginalnym | 20 | 12,0 | 9 | 11,4 | 80 | 24,2 | 109 | 19,0 | 0,001* |
| Żeby zrozumieć rzeczy z innej strony | 22 | 13,3 | 13 | 16,3 | 97 | 29,3 | 132 | 22,9 | 0,000* |
| Żeby być bardziej otwartą/otwartym na doświadczenia | 35 | 20,8 | 13 | 16,7 | 95 | 28,9 | 143 | 24,9 | 0,029* |
| Taki mam nawyk | 16 | 9,7% | 32 | 40,5 | 55 | 16,9 | 103 | 18,1 | 0,000* |
| Z nudów | 19 | 11,3 | 33 | 39,3 | 73 | 22,1 | 125 | 21,4 | 0,000* |
| Domniemana legalność | 7 | 4,3 | 15 | 19,0 | 63 | 19,9 | 85 | 15,2 | 0,000* |
| Niska jakość tradycyjnych narkotyków | 8 | 4,8 | 27 | 34,6 | 74 | 23,3 | 109 | 19,5 | 0,000* |
| Cena | 15 | 9,1 | 7 | 8,4 | 59 | 18,1 | 81 | 14,1 | 0,007* |
| Trudne do wykrycia | 3 | 1,9 | 22 | 27,5 | 42 | 13,1 | 67 | 11,9 | 0,000* |
| Słaba dostępność innych (tradycyjnych) narkotyków | 4 | 2,4 | 26 | 31,0 | 107 | 32,6 | 137 | 23,7 | 0,000* |

Odpowiedzi: „bardzo często”, „prawie zawsze”, „zawsze”.

* $p < 0,05$

Typy motywów

Wyniki analizy czynnikowej wskazały na sześć grup motywów (tab. 3). Pierwszą z nich można nazwać grupą motywów związanych z towarzyskością. Druga odnosiła się do radzenia sobie z problemami i zmartwieniami. Trzecia grupa obejmowała mo-

tywy związane z rozwojem i otwartością na nowe doświadczenia. Czwarta dotyczyła doznań związanych z używaniem NSP. Piąta – cech związanych z dostępnością i jakością NSP oraz po części – z rutyną. Szósta grupa stanowiła połączenie motywów celebracji i zabawy. Powyższe grupy nazwaliśmy kolejno: (1) motywy towarzyskie; (2) motywy radzenia sobie; (3) motywy rozwoju; (4) motywy doznań; (5) motywy NSP; (6) motywy imprezowe. Współczynniki alfa Cronbacha dla uzyskanych grup motywów wynosiły odpowiednio: (1) 0,821; (2) 0,906; (3) 0,873; (4) 0,831; (5) 0,701; (6) 0,858, wskazując na wysoką zgodność wewnętrzną uzyskanych czynników.

Tabela. 3. Grupy motywów używania NSP. Wyniki eksploracyjnej analizy czynnikowej

| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
|--|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------|
| Żeby lepiej czuć się w grupie | 0,775 | 0,083 | 0,013 | 0,029 | 0,012 | 0,057 |
| Ponieważ czuję się bardziej pewna/pewny siebie | 0,761 | 0,097 | 0,029 | 0,109 | 0,001 | 0,031 |
| Żeby stać się bardziej otwartą/otwartym na ludzi | 0,686 | 0,035 | 0,169 | -0,003 | -0,055 | 0,126 |
| Żeby być lubianą/lubianym | 0,421 | 0,106 | -0,046 | -0,121 | 0,197 | 0,112 |
| Żeby zapomnieć o swoich problemach | -0,001 | 0,937 | -0,042 | -0,063 | 0,012 | -0,034 |
| Żeby zapomnieć o moich zmartwieniach | 0,064 | 0,901 | -0,024 | -0,067 | -0,047 | -0,068 |
| Żeby podnieść się na duchu, kiedy jestem w złym nastroju | 0,04 | 0,815 | -0,009 | 0,086 | 0,037 | -0,051 |
| Ponieważ to mi pomaga, kiedy czuję się przygnębiona/przygnębiony lub zdenerwowana/zdenerwowany | 0,089 | 0,696 | 0,013 | 0,179 | 0,026 | -0,022 |
| Żeby poszerzyć swoją świadomość | -0,039 | -0,07 | 0,852 | -0,016 | -0,009 | 0,011 |
| Żeby zrozumieć rzeczy z innej strony | -0,142 | 0,04 | 0,839 | -0,018 | 0,107 | -0,015 |
| Żeby lepiej poznać samego siebie | -0,035 | -0,062 | 0,771 | 0,044 | 0,06 | -0,044 |
| Żeby być bardziej otwartą/otwartym na doświadczenia | 0,158 | 0,026 | 0,724 | 0,016 | -0,062 | 0,058 |
| Ponieważ pomaga mi to być bardziej kreatywną/kreatywnym i oryginalną/oryginalnym | 0,258 | 0,042 | 0,537 | 0,055 | -0,077 | -0,013 |
| Ponieważ daje mi to przyjemne uczucie | 0,036 | 0,102 | 0,04 | 0,764 | -0,035 | 0,168 |
| Ponieważ lubię to uczucie | -0,006 | 0,062 | 0,09 | 0,727 | 0,082 | 0,145 |
| Niska jakość tradycyjnych narkotyków | 0,001 | -0,029 | -0,067 | 0,18 | 0,517 | -0,038 |
| Trudne do wykrycia | 0,028 | 0,041 | 0,011 | -0,156 | 0,474 | 0,048 |
| Cena | -0,022 | 0,08 | 0,005 | -0,02 | 0,469 | 0,104 |
| Domniemana legalność | -0,006 | -0,006 | 0,147 | 0,001 | 0,469 | -0,06 |
| Słaba dostępność innych (tradycyjnych) narkotyków | 0,138 | -0,094 | -0,008 | 0,069 | 0,442 | -0,186 |
| Z nudów | -0,061 | 0,184 | 0,101 | -0,031 | 0,413 | 0,119 |
| Taki mam nawyk | -0,008 | 0,288 | 0,071 | 0,06 | 0,401 | 0,043 |

dalszy ciąg tabeli na następnej stronie

| | | | | | | |
|---|--------|--------|--------|--------|--------|--------------|
| Ponieważ pomaga mi to dobrze się bawić podczas imprezy | 0,025 | -0,005 | -0,032 | 0,072 | -0,113 | 0,839 |
| Ponieważ poprawia atmosferę imprez | 0,177 | -0,04 | -0,045 | 0,047 | -0,063 | 0,797 |
| Ponieważ jest to dobra zabawa | -0,061 | -0,096 | 0,085 | 0,304 | 0,026 | 0,643 |
| Ponieważ sprawia to, że spotkania z ludźmi są bardziej rozrywkowe | 0,373 | -0,127 | 0,022 | -0,059 | 0,036 | 0,541 |
| Żeby świętować szczególne okazje z przyjaciółmi | 0,092 | -0,016 | 0,059 | 0,09 | 0,137 | 0,468 |

Wpływ motywów na używanie substancji

Wyniki modelu regresji logistycznej wskazują, że z puli sześciu grup motywów pięć ma istotny statystycznie wpływ na używanie NSP. Jedynie motywy związane z radzeniem sobie w trudnych sytuacjach nie łączyły się z używaniem żadnej z analizowanych grup substancji. W wypadku pozostałych grup motywów ich rola zależy od typu NSP. Motywy towarzyskie zmniejszały szanse na sięganie po psychodeliki i dysocjanty, podczas gdy motywy związane z rozwojem zdecydowanie zwiększały szanse na ich używanie – w wypadku psychodelików prawie dwukrotnie, a dysocjantów – o połowę. Użytkownicy kierujący się motywami związanymi z osiąganiem doznań rzadziej sięgali po mieszanki ziołowe, jednak częściej korzystali z syntetycznych kannabinoidów oraz stymulantów i empatogenów w czystej postaci. Motywy dotyczące charakterystyki NSP zwiększały o ponad połowę prawdopodobieństwo sięgania po syntetyczne kannabinoidy. Ostatnia grupa motywów – imprezowe, łączyły się w niemalże identycznym stopniu z używaniem stymulantów i empatogenów w czystej postaci.

Starsi użytkownicy chętniej sięgali po stymulanty i empatogeny w czystej postaci, rzadziej po mieszanki ziołowe i syntetyczne kannabinoidy. Osoby z wykształceniem podstawowym ponad dwukrotnie częściej używały syntetycznych kannabinoidów w porównaniu z osobami z wykształceniem wyższym. Użytkownicy zmarginalizowani aż czterokrotnie częściej sięgali po mieszanki ziołowe w porównaniu z użytkownikami aktywnymi w internecie, jednak zdecydowanie rzadziej używali stymulantów i empatogenów w czystej postaci. Uczestnicy imprez również zdecydowanie częściej korzystali z mieszanek ziołowych w porównaniu z użytkownikami aktywnymi w internecie, ale zdecydowanie rzadziej zażywali stymulanty sprzedawane pod nazwami handlowymi oraz psychodeliki i dysocjanty.

Tabela 4. Typy NPS a motywy używania. Wyniki regresji logistycznej

| Wyszczególnienie | Mieszanki ziołowe | | Syntetyczne kannabinoidy | | Stymulanty pod nazwami handlowymi | | Stymulanty i empatogeny w czyste postaci | | Psychodeliki | | Dysocjanty | |
|---------------------------|-------------------|-------------|--------------------------|-------------|-----------------------------------|-------------|--|-------------|--------------|-------------|------------|-------------|
| | Exp(B) | 95% CI | Exp(B) | 95% CI | Exp(B) | 95% CI | Exp(B) | 95% CI | Exp(B) | 95% CI | Exp(B) | 95% CI |
| Mężczyźni | 1,266 | 0,763-2,101 | 1,152 | 0,661-2,006 | 1,353 | 0,751-2,437 | 1,010 | 0,603-1,692 | 1,118 | 0,609-2,054 | 1,113 | 0,539-2,298 |
| Wiek | 0,939** | 0,903-0,977 | 0,956* | 0,915-0,999 | 1,008 | 0,969-1,049 | 1,054** | 1,013-1,097 | 1,010 | 0,969-1,054 | 1,010 | 0,960-1,062 |
| Podstawowe | 1,729 | 0,844-3,54 | 2,521* | 1,181-5,38 | 1,215 | 0,551-2,679 | 1,649 | 0,767-3,545 | 0,860 | 0,387-1,910 | 1,860 | 0,749-4,619 |
| Średnie | 1,329 | 0,779-2,269 | 1,479 | 0,824-2,657 | 1,334 | 0,735-2,422 | 1,141 | 0,666-1,952 | 0,865 | 0,479-1,562 | 1,241 | 0,605-2,544 |
| Wyższe (ref.) | | | | | | | | | | | | |
| Zmarginalizowani | 4,416*** | 1,954-9,981 | 0,861 | 0,366-2,028 | 1,567 | 0,692-3,550 | 0,283** | 0,125-0,644 | 0,729 | 0,305-1,738 | 0,533 | 0,190-1,496 |
| Uczestnicy imprez | 3,732*** | 2,199-6,337 | 1,707 | 0,983-2,965 | 0,418** | 0,226-0,775 | 0,713 | 0,417-1,219 | 0,244*** | 0,123-0,484 | 0,250*** | 0,107-0,582 |
| Internet (ref.) | | | | | | | | | | | | |
| M. towarzyskie | 0,808 | 0,613-1,064 | 0,799 | 0,601-1,063 | 1,094 | 0,826-1,449 | 1,030 | 0,767-1,382 | 0,628** | 0,463-0,850 | 0,600** | 0,422-0,852 |
| M. radzenia sobie | 1,020 | 0,799-1,301 | 1,016 | 0,785-1,315 | 1,133 | 0,873-1,469 | 1,276 | 0,982-1,657 | 1,154 | 0,885-1,506 | 1,311 | 0,968-1,777 |
| M. rozwoju | 0,869 | 0,680-1,110 | 1,247 | 0,973-1,599 | 0,919 | 0,703-1,200 | 1,229 | 0,948-1,592 | 1,903*** | 1,472-2,461 | 1,466** | 1,095-1,963 |
| M. doznań | 0,727* | 0,565-0,936 | 1,318* | 1,008-1,725 | 1,227 | 0,926-1,625 | 1,371* | 1,066-1,763 | 1,117 | 0,845-1,476 | 1,262 | 0,904-1,760 |
| M. NSP | 1,346 | 1,001-1,812 | 1,537** | 1,132-2,086 | 0,890 | 0,652-1,215 | 0,950 | 0,694-1,302 | 1,254 | 0,918-1,712 | 1,123 | 0,792-1,594 |
| M. imprezowe | 1,075 | 0,814-1,419 | 0,907 | 0,680-1,210 | 1,278 | 0,950-1,718 | 1,481** | 1,104-1,986 | 1,199 | 0,888-1,621 | 1,339 | 0,947-1,892 |
| Nagelkerke R ² | 0,172 | | 0,126 | | 0,084 | | 0,158 | | 0,240 | | 0,171 | |

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

Omówienie wyników

Dotychczas prowadzone badania pokazują, że pomocna w wyjaśnieniu zjawiska używania nowych substancji psychoaktywnych byłaby identyfikacja motywów, które przyczyniają się do okazjonalnego bądź regularnego używania tych substancji [26]. Celem artykułu było przedstawienie motywów korzystania z nowych substancji psychoaktywnych (NSP) przez użytkowników w Polsce oraz ocena związków między tymi motywami a przyjmowaniem różnych typów NSP. Mocną stroną artykułu jest możliwość identyfikacji motywów w trzech grupach respondentów: uczestników imprez, użytkowników zmarginalizowanych oraz aktywnych w internecie. Ponadto nasza praca ma w pewnym sensie charakter pionierski, bowiem dotychczas w Polsce nie prowadzono tego typu analiz.

Z badań Soussana i Kjellgren [21, 27] wynika, że do najczęstszych motywów używania nowych substancji psychoaktywnych należy chęć odczuwania przyjemności. Podobne wyniki otrzymaliśmy w naszym badaniu. Z kolei w badaniach Wiszejko-Wierzbickiej i wsp. [22] to kwestie społeczne odgrywały wiodącą rolę jako powód sięgania po nowe substancje psychoaktywne.

Co ważne, w poszczególnych grupach respondentów można zaobserwować zróżnicowanie motywacji. Wśród rekreacyjnych użytkowników, którymi byli uczestnicy imprez, NSP były najczęściej stosowane w celu lepszej zabawy, aby wzmocnić doświadczenia podczas imprez [28]. Dodatkowo uczestnicy imprez używają omawianych substancji w celu poprawy relacji społecznych [21]. Również w naszym badaniu motywy z kategorii kontaktów towarzyskich i społecznych znalazły się na drugim miejscu pod względem istotności w tej próbie respondentów.

Wśród użytkowników zmarginalizowanych najczęstszym motywem wykorzystywania nowych substancji psychoaktywnych była chęć odurzenia się. Wysoko znalazły się też motywy z grupy radzenia sobie z problemami za pomocą omawianych substancji. Osoby zmarginalizowane zaliczają się przeważnie do grupy regularnych użytkowników narkotyków. Nowe substancje psychoaktywne pozwalają im poradzić sobie z pragnieniem użycia narkotyków, a także z różnymi problemami. W tej grupie dość nisko zostały ocenione motywy z grupy kontaktów społecznych i konformizmu, jako że osoby te są najczęściej izolowane społecznie. Tym samym zrozumiałe jest, że ich celem nie jest zwiększanie własnej towarzyskości za pomocą NSP [8].

Osoby aktywne w internecie, które często eksperymentowały z różnymi substancjami, na pytanie o swoje motywy najczęściej wybierały odpowiedź: „ponieważ lubię to uczucie”, z grupy odnoszącej się do doznań. Może się to łączyć ze stylem używania omawianych substancji przez część respondentów z tej grupy, nazywanych psychonautami. Są to osoby zainteresowane badaniem skutków działania substancji psychoaktywnych, w tym zmiany stanu świadomości i postrzegania rzeczywistości [7, 22].

Motywy używania nowych substancji psychoaktywnych dodane na potrzeby tego badania, takie jak domniemana legalność NSP, niska dostępność i jakość tradycyjnych narkotyków, cena, trudność wykrycia, okazały się mało istotne dla użytkowników z wszystkich grup, które wyróżniono w badaniu. Najrzadziej wskazywanymi motywami były: trudność wykrycia, cena oraz domniemana legalność. Wyniki te są zbieżne

z tymi podanymi w innych badaniach prowadzonych w Polsce, gdzie wykazano, że legalność czy ocena właściwości uzależniających nie mają znaczenia dla większości użytkowników [22]. Nasze wyniki różnią się jednak od wyników uzyskanych w innych krajach, np. w badaniach Barratt i wsp. [20] oraz Soussana i Kjellgren [21, 27], gdzie domniemana legalność, cena oraz duża dostępność NSP były istotnymi motywami używania tych substancji.

Wyniki analizy regresji pokazują, że wpływ motywów jest ściśle powiązany z typem używanej substancji, przy czym różne motywy mogą zmniejszać bądź zwiększać prawdopodobieństwo sięgania po dany typ substancji, np. motywy towarzyskie zmniejszały szanse na sięganie po psychodeliki i dysocjanty, podczas gdy motywy związane z rozwojem zwiększały szanse na ich używanie. Użytkownicy kierujący się motywami imprezowymi oraz motywami związanymi z osiąganiem doznań częściej korzystali ze stymulantów i empatogenów w czystej postaci, co poniekąd odpowiada charakterystyce tych substancji jako środków najczęściej spotykanych podczas rozmaitych imprez i wydarzeń klubowych. Co ciekawe, motywy związane z charakterystyką NSP zwiększały o ponad połowę prawdopodobieństwo sięgania po syntetyczne kannabinoidy, lecz nie wpływały na korzystanie z innych substancji, co może się z kolei łączyć z szukaniem alternatyw dla najczęściej używanych narkotyków: marihuany i innych przetworów konopi, za których posiadanie grożą sankcje karne. Powyższe ustalenia korespondują z wynikami badań nad motywami używania NSP w innych krajach. W badaniach Karili i wsp. [29] oraz Winstocka i wsp. [30] stosowanie NSP z grupy halucynogenów, takich jak 25i-NBOMe, 4-AcO-DMT, 2C-B, było związane z chęcią poznania siebie, eksploracją, doświadczeniem duchowym. Natomiast używanie substancji z grupy syntetycznych katynonów wynikało z chęci poprawy samooceny, większej towarzyskości, empatii lub energii. Korzystanie z syntetycznych kannabinoidów, które łączyło się z motywami doznań, w innych badaniach miało związek z chęcią doświadczenia euforii, większej kreatywności, odprężenia i dobrego samopoczucia [31]. Wyniki naszych badań nie pokazują takich zależności.

Prezentowane badanie ma szereg ograniczeń. Zostały one szczegółowo opisane w artykule Wieczorka i wsp. [23]. Jednym z nich jest sposób zbierania danych, który był niejednorodny w poszczególnych grupach (kwestionariusz papierowy i w formie elektronicznej). Badania terenowe były prowadzone tylko w dużych miastach, co przełożyło się na wysokie odsetki respondentów zamieszkujących miejscowości powyżej 100 000 mieszkańców. Kolejnym ograniczeniem, które mogło mieć wpływ na wyniki badania, była obecność ankietera podczas wypełniania kwestionariusza. Podczas realizacji badań nie sprawdzaliśmy trzeźwości badanych. Kolejna kwestia to potencjalne przenikanie respondentów do różnych grup wyodrębnionych w badaniu. Można sobie wyobrazić, że użytkownicy zmarginalizowani pojawią się na imprezie bądź będą aktywni w internecie, jednak jest to mało prawdopodobne. Podobnie osoby używające omawianych substancji rekreacyjnie unikają miejsc, gdzie przebywają osoby zmarginalizowane. Założono też, że osoby aktywne w internecie na różnego rodzaju forach internetowych będą zaliczały się do osób eksperymentujących z różnymi substancjami i dzielących się swoją wiedzą z innymi użytkownikami internetu.

Wnioski

Identyfikacja motywów używania nowych substancji psychoaktywnych, którymi kierują się użytkownicy, może się przyczynić do ograniczenia stosowania NSP. Nowe substancje psychoaktywne powodują wiele negatywnych konsekwencji, które są często nieoczekiwane dla samych użytkowników. Dzięki identyfikacji motywów korzystania z NSP przez rekreacyjnych i problemowych użytkowników możemy lepiej zapobiegać powstawaniu szkód przez ich uwzględnienie podczas konstruowania programów profilaktycznych czy oddziaływań psychologicznych.

Nasze badanie pokazało, że użytkownicy rekreacyjni i zmarginalizowani kierują się innymi motywami, sięgając po omawiane substancje, jak i przy wyborze poszczególnych NSP. Tym samym działania profilaktyczne, edukacyjne i lecznicze powinny być odpowiednio dostosowane do grupy użytkowników oraz do substancji, których używają.

Piśmiennictwo

1. Bujalski M, Dąbrowska K, Wiczorek Ł. *New psychoactive substances in Poland. The analysis of policy responses and its effects*. Alcohol. Drug Addict. 2017; 30(3): 171–184. doi:10.5114/ain.2017.72311.
2. Zakrzewski T. „Dopalacze” w internecie – marketing w służbie sprzedaży „środków zastępczych” w sieci. Serwis Informacyjny. Narkomania 2011; 53: 22–27.
3. Jabłoński P, Malczewski A. „Dopalacze” czyli nowe substancje psychoaktywne: skala zjawiska i przeciwdziałanie. Serwis Informacyjny. Narkomania 2014; 66: 11–16.
4. Schifano F, Leoni M, Martinotti G, Rawaf S, Rovetto F. *Importance of cyberspace for the assessment of the drug abuse market: Preliminary results from the Psychonaut 2002 project*. Cyberpsychol. Behav. 2003; 6(4): 405–410. doi:10.1089/109493103322278790
5. Najwyższa Izba Kontroli. *NIK o przeciwdziałaniu sprzedaży dopalaczy*. Komunikat Najwyższej Izby Kontroli, 18.05.2020. <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-przeciwdzialaniu-sprzedazy-dopalaczy.html> (dostęp: 18.05.2020).
6. Gittins R, Guirguis A, Schifano F, Maidment I. *Exploration of the use of new psychoactive substances by individuals in treatment for substance misuse in the UK*. Brain Sci. 2018; 8(4): 58. doi:10.3390/brainsci8040058
7. Zawilska JB. *An expanding world of novel psychoactive substances: Opioids*. Front. Psychiatry 2017; 8: 110.
8. Benschop A, Urbán R, Kapitány-Fövény M, Van Hout MC, Dąbrowska K, Felvinczi K i wsp. *Why do people use new psychoactive substances? Development of a new measurement tool in six European countries*. J. Psychopharmacol. 2020; 34(6): 600–611. doi:10.1177/0269881120904951
9. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. *European Drug Report 2017: Trends and Developments*. Luxembourg: Publications Office of the European Union; 2017.
10. Centrum Badań Opinii Społecznej. *Oszacowanie rozpowszechnienia wybranych uzależnień behawioralnych oraz analiza korelacji pomiędzy występowaniem uzależnień behawioralnych a używaniem substancji psychoaktywnych*. Warszawa: Ministerstwo Zdrowia; 2015.

11. Eurobarometer. *Young people and drugs*, 2014. The Gallup Organization. http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_401_en.pdf (dostęp: 18.05.2020).
12. *ESPAD Report 2015 – Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Lisbon: EMCDDA; 2016.
13. Sindicich N, Burns L. *Australian trends in ecstasy and related drug markets 2012: Findings from the Ecstasy and Related Drugs Reporting System (EDRS)*. Australian Drug Trends Series No. 100, 2012. National Drug and Alcohol Research Centre, University of New South Wales. <https://ndarc.med.unsw.edu.au/sites/default/files/ndarc/resources/EDRS%202012%20national%20report%20FINAL.pdf> (dostęp: 18.05.2020).
14. Kelly BC, Wells BE, Pawson M, Leclair A, Parsons JT, Sarit A Golub SA. *Novel psychoactive drug use among younger adults involved in US nightlife scenes*. *Drug Alcohol. Rev.* 2013; 32(6): 588–593.
15. MacLeod K, Pickering L, Gannon M, Greenwood S, Liddell D, Smith A i wsp. *Understanding the patterns of use, motives, and harms of new psychoactive substances in Scotland*. Edinburgh, UK: Scottish Government; 2016. <http://www.gov.scot/Resource/0051/00510607.pdf> (dostęp: 15.05.2020).
16. Moore K, Dargan PI, Wood DM, Measham F. *Do novel psychoactive substances displace established club drugs, supplement them or act as drugs of initiation? The relationship between mephedrone, ecstasy and cocaine*. *Eur. Addict. Res.* 2013; 19(5): 276–282. doi:10.1159/000346678
17. Korf D, Benschop A, Werse B, Kamphausen G, Felvinczi K, Dąbrowska K i wsp. *How and where to find NPS users: A comparison of methods in a cross-national survey among three groups of current users of new psychoactive substances in Europe*. *Int. J. Ment. Health Addiction* 2021; 19: 873–890.
18. Corazza O, Simonato P, Corkery J, Trincas G, Schifano F. „Legal highs”: *Safe and legal „heavens”?* *A study on the diffusion, knowledge and risk awareness of novel psychoactive drugs among students in the UK*. *Riv. Psichiatr.* 2014; 49(2): 89–94. doi:10.1708/1461.16147
19. Winstock AR, Lawn W, Deluca P, Borschmann R. *Methoxetamine: An early report on the motivations for use, effect profile and prevalence of use in a UK clubbing sample*. *Drug Alcohol. Rev.* 2016; 35(2): 212–217. doi:10.1111/dar.12259
20. Barratt MJ, Cacic V, Lenton S. *Patterns of synthetic cannabinoid use in Australia*. *Drug Alcohol. Rev.* 2013; 32(2): 141–146. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1465-3362.2012.00519.x>
21. Soussan C, Kjellgren A. *The users of novel psychoactive substances: Online survey about their characteristics, attitudes and motivations*. *Int. J. Drug Policy* 2016; 32: 77–84. doi:10.1016/j.drugpo.2016.03.007
22. Wiszejko-Wierzbicka D, Kidawa M, Jabłońska M. *Motives of new psychoactive substance use and typology of users based on survey and Internet forum analysis within the I-TREND project [Motywy zażywania i typologia użytkowników nowych substancji psychoaktywnych na podstawie badania sondażowego i analizy forów internetowych w ramach projektu I-TREND]*. *Alcohol. Drug Addict.* 2016; 29(2): 61–74.
23. Wieczorek Ł, Bujalski M, Dąbrowska K. *Negative consequences of the new psychoactive substances use among the Polish users*. *Psychiatr. Pol.* 2021; 55(2): 447–469.
24. Simons JS, Correia CJ, Carey KB, Borsari BE. *Validating a five-factor Marijuana Motives Measure: Relations with use, problems, and alcohol motives*. *J. Counsel Psychol.* 1998; 45(3): 265–273.
25. Benschop A, Liebrechts N, Pol van der P, Schaap R, Buisman R, Laar van M i wsp. *Reliability and validity of the Marijuana Motives Measure among young adult frequent cannabis users and associations with cannabis dependence*. *Addict Behav.* 2015; 40: 91–95.

26. Felvinczi K, Benschop A, Urbán R, Van Hout MC, Dąbrowska K, Hearne E i wsp. *Discriminative characteristics of marginalised novel psychoactive users: A transnational study*. Int. J. Ment. Health Addiction 2020; 18: 1128–1147. <https://doi.org/10.1007/s11469-019-00128-8>
27. Soussan C, Andersson M, Kjellgren A. *The diverse reasons for using novel psychoactive substances – A qualitative study of the users' own perspectives*. Int. J. Drug Policy 2018; 52: 71–78. doi: 10.1016/j.drugpo.2017.11.003.
28. Hunt G, Moloney M, Evans K. *Epidemiology meets cultural studies: Studying and understanding youth cultures, clubs and drugs*. Addict. Res. Theory 2009; 17(6): 601–621.
29. Karila L, Megarbane B, Cottencin O, Lejoyeux M. *Synthetic cathinones: A new public health problem*. Curr. Neuropharmacol. 2015; 13(1): 12–20.
30. Winstock AR, Mitcheson LR, Deluca P, Davey Z, Corazza O, Schifano F. *Mephedrone, new kid for the chop?* Addiction 2011; 106(1): 154–161.
31. Spaderna M, Addy PH, D'Souza DC. *Spicing thing up: Synthetic cannabinoids*. Psychopharmacology (Berl.) 2013; 228(4): 525–540.

Źródło finansowania

DG JUSTICE, program: JUST/2014, umowa nr HOME/2014/JDRU/AG/DRUG/7077 Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Polska. Praca naukowa sfinansowana ze środków finansowych na naukę w latach 2016–2017 przyznanych na realizację projektu międzynarodowego współfinansowanego.

Adres: Łukasz Wieczorek
Instytut Psychiatrii i Neurologii
Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami
02-957 Warszawa, ul. Sobieskiego 9
e-mail: lwieczorek@ipin.edu.pl

Otrzymano: 3.09.2020

Zrecenzowano: 15.10.2020

Otrzymano po poprawie: 22.12.2020

Przyjęto do druku: 27.12.2020